

5/3359

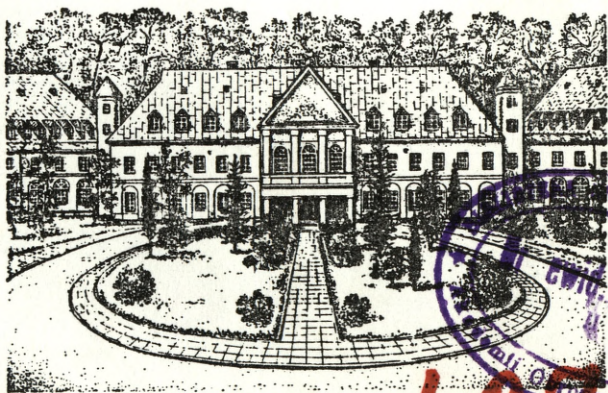
AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Bolesław BALCEROWICZ

WYBRANE PROBLEMY OBRONNOŚCI PAŃSTWA

Tezy do konwersatorium

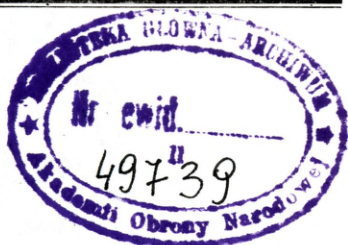
WARSZAWA

1996

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

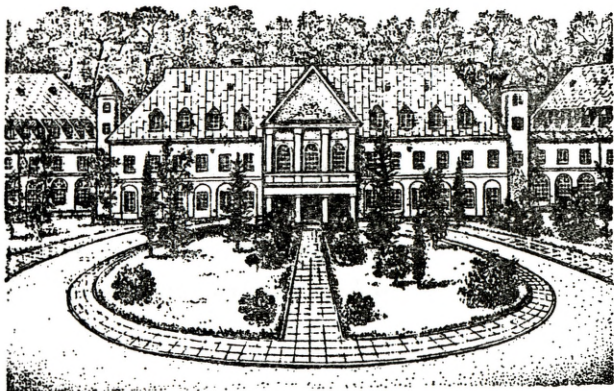

Bolesław BALCEROWICZ

WYBRANE PROBLEMY OBRONNOŚCI PAŃSTWA

Tezy do konwersatorium

WARSZAWA

1996

Niniejszy materiał studyjny jest przeznaczony do wykorzystania na Wyższych Kursach Obronnych dla kierowniczej kadry administracji państwowej.

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
1. Rola sił zbrojnych w państwie	6
1.1. Siły zbrojne jako instrument polityki bezpieczeństwa narodowego	6
1.2. Siły zbrojne w polityce zagranicznej	7
1.3. Współczesne sposoby wykorzystania sił zbrojnych i innych środków wojskowych w polityce zagranicznej	7
1.3.1. Pośrednie wykorzystanie sił zbrojnych	8
1.3.2. Bezpośrednie wykorzystanie sił zbrojnych	8
2. Wyposażenie sił zbrojnych - siły i środki walki	10
2.1. Możliwości współczesnych środków walki	10
2.1.1. Broń jądrowa	10
2.1.2. Konwencjonalne środki walki	11
2.1.3. Efektywność bojowa współczesnych środków walki	12
2.2. Współczesne struktury sił zbrojnych	13
3. Bezpieczeństwo państwa	15
3.1. Bezpieczeństwo militarne . Zagrożenie militarne	15
3.2. Obronność państwa średniej wielkości	16
3.2.1. Sojusze polityczno-militarne	17
3.2.2. Problemy obrony państwa średniej wielkości	17
3.3. Środki obrony państwa - siła obronna	18
4. Generowanie strategii obronnej	19
4.1. Cele strategiczne państwa	19

4.2. Możliwe strategie	19
4.2.1. Strategia odstręczenia	19
4.2.2. Strategia obrony powszechnej	20
4.3. Jaka strategia obrony Polski?	20
4.3.1. Wymogi w odniesieniu do strategii obrony Polski	21
5. Siły zbrojne - sposoby tworzenia i wykorzystania	22
5.1. Pojęcie systemu wojskowego	22
5.2. Podstawowe wymogi tworzenia systemu wojskowego	22
5.3. Założenia systemu wojskowego	23
5.4. Problem liczebności sił zbrojnych Polski	23
5.5. Pomysł "zawodowej, małej ale sprawnej armii" Polski	24
Zakończenie	25
Bibliografia	26

WSTĘP

Oddajemy do rąk Czytelnika rozszerzone tezy do konwersatorium poświęconego problematyce węzłowych zagadnień bezpieczeństwa państwa.

Autor niniejszego materiału dostrzega dwa równorzędne cele, które temu przedsięwzięciu przyświecają, a mianowicie:

- wypełnienie luki istniejącej w teorii problemu;
- zainicjowanie pogłębionej dyskusji o narodowym bezpieczeństwie.

Głównymi adresatami opracowania są słuchacze kursów organizowanych przez Akademię Obrony Narodowej dla wyższych kadr władzy i administracji państwowej.

Dotychczas w rozważaniach dotyczących obronności państwa przeważały treści o akcentach praktycznych. Odczuwalny był brak teorii zagadnień najistotniejszych dla bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej. Nadszedł więc czas i pojawiła się potrzeba refleksji.

Materiał prezentuje teoretyczne rozważania nad istotnymi problemami bezpieczeństwa państwa i stanowi syntezę opracowań wydanych w AON. Mimo, że dominują w nim poglądy autorskie, to nie są one sprzeczne z oficjalnymi - choć niekiedy nie tak samo brzmiące. Przedstawione tezy nie pretendują do rangi poglądów niepodważalnych i ostatecznych. W istocie chodzi autorowi o "wywołanie" problemów i zachęcenie do dyskusji. Materiał podstawowy o objętości około 150 stron, stanowi oddzielne opracowanie. Cechą charakterystyczną obu wydawnictw jest całkowita zgodność zagadnień, podzagadnień i literatury źródłowej. Obydwa materiały udostępniamy Czytelnikom w tym samym czasie, zachęcając do ich studiowania i formułowania pytań dotyczących szerokiej rozumianej problematyki obronności Polski.

1. ROLA SIŁ ZBROJNYCH W PAŃSTWIE

Wszelka polityka, a polityka bezpieczeństwa w szczególności musi posługiwać się określonymi narzędziami. Stoimy na stanowisku, że obok gospodarki i dyplomacji, siły zbrojne należą do podstawowych narzędzi polityki bezpieczeństwa narodowego.

1.1. Siły zbrojne jako instrument polityki bezpieczeństwa narodowego

Teoretycy amerykańscy definiują bezpieczeństwo jako: *zdolność narodu do ochrony jego wartości wewnętrznych przed zagrożeniami zewnętrznymi*¹. Posłużyć się można także inną definicją bezpieczeństwa państwa, według której: *jest to stan uzyskany w wyniku zorganizowanej ochrony i obrony przed możliwymi zagrożeniami, wyrażony stosunkiem potencjału obronnego do skali zagrożeń*².

Ogół współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego można podzielić na trzy grupy:

1. Zagrożenia zewnętrzne (polityczne, ekonomiczne, militarne i inne).
2. Zagrożenia wewnętrzne (destabilizacja i słabość instytucji państwa).
3. Zagrożenie naturalnego środowiska człowieka.

Wojsko ma spełniać w państwie funkcję dwojaką: zewnętrzną i wewnętrzną. Tak jedną, jak i drugą wykonywać będzie w różnych warunkach, a przede wszystkim w trzech podstawowych stanach: pokoju, kryzysu i wojny.

---

¹ M. Berkowitz, P.G. Boch, *American National Security ... (w:) Polityka zagraniczna państwa*, s. 66.

² Por. *Słownik podstawowych terminów dotyczących bezpieczeństwa państwa* wyd. AON, 1994, s. 6.

Według brytyjskiego polityka Mc. Millan *siły zbrojne nie są dziś przeznaczone do prowadzenia wojny, ale do zabezpieczenia przed wojną*. Podobnego zdania był również współczesny strateg zachodu, A. Beaufre, uznający, że: *siły zbrojne należy (...) organizować i wykorzystywać w celu odstraszenia*³. Aktualnie tak właśnie należy postrzegać rolę sił zbrojnych w państwie.

1.2. Siły zbrojne w polityce zagranicznej

Współcześnie o możliwościach i pozycji państwa w środowisku międzynarodowym decyduje nie tylko jego wielkość, ale i inny bardzo ważny atrybut - określany mianem "siły narodowej". Podstawowymi składnikami owej siły są: czynniki geograficzne i demograficzne, potencjał wytwórczy, zdolność militarna, system polityczny oraz jakość rządu.

Współcześnie w całości kształcą działania polityki zagranicznej na rzecz bezpieczeństwa narodowego "siły zbrojne mają raczej pomyślnie ubezpieczać stabilizację międzynarodową, porządek prawny i działania polityczne"⁴.

1.3. Współczesne sposoby wykorzystania sił zbrojnych i innych środków wojskowych w polityce zagranicznej

Każde dbające o swoją obronność państwo musi posiadać trwałe elementy militarne, takie jak: siły zbrojne wraz z systemem mobilizacji, zasoby przeszkolonych rezerw osobowych i środków materiałowych oraz operacyjne przygotowanie obszaru kraju. Wymienione elementy

---

³ A. Beaufre, *Wstęp do strategii. Strategia odstraszenia*, Wyd. MON 1968, s. 239.

⁴ Sandrart von H.H., *NATO nach dem Kalten Krieg Mekk Anfgaben*, Europaise Sicherheit 1/91 s. 18-21

wojskowe składają się, obok innych czynników, na ogólną siłę państwa, która jest respektowana przez otoczenie zewnętrzne. Dla takich państw jak Polska - prowadzących politykę współpracy z innymi państwami - głównym celem organizacji i utrzymywania sił zbrojnych będzie właśnie ich wykorzystanie do zabezpieczenia pokoju w środowisku międzynarodowym.

Siły zbrojne wykorzystuje się w polityce zagranicznej na dwa sposoby⁵: pośrednio i bezpośrednio.

1.3.1. Pośrednie wykorzystanie sił zbrojnych

Celami pośredniego wykorzystania sił zbrojnych w polityce zagranicznej mogą być: odstraszenie i zastraszenie militarne oraz rozpoznanie wojskowe innych państw.

Odstraszenie może być oparte na zdolności do wykonania uderzenia na terytorium przeciwnika i ma wówczas charakter ofensywny oraz na zdolności do obrony własnego terytorium i ma wówczas charakter defensywny. Oczywiście jest, że zdolności ofensywne zwiększają wiarygodność i siłę odstraszenia.

Celem natomiast zastraszania militarnego jest wymuszenie, zwykle pod groźbą użycia siły, określonych ustępstw czy działań zgodnych z wolą strony je stosującej.

1.3.2. Bezpośrednie wykorzystanie sił zbrojnych

Siły zbrojne są wykorzystywane bezpośrednio⁶ w polityce zagranicznej w ostateczności, gdy zawiodą inne, "pokojoye" środki. Przede

---

⁵ *Polityka zagraniczna państwa*, op. cyt. s. 87.

⁶ Według poglądów amerykańskich przewiduje się wykorzystanie sił zbrojnych w formie: obecności zbrojnej, demonstracji siły, interwencji zbrojnej, wojny ograniczonej i wojny lokalnej.

wszystkim coraz szerszego znaczenia nabiera użycie sił zbrojnych w akcjach pokojowych (zwykle z mandatu ONZ).

Wojny są zjawiskiem coraz rzadszym, zwiększyła się znacznie liczba interwencji zbrojnych w konfliktach lokalnych. Zastraszający jest natomiast wzrost liczby i zakresu działań terrorystycznych.

W praktyce międzynarodowej pojawiły się nowe przyczyny wszczynania akcji zbrojnych: dla zachowania pokoju oraz dla przywrócenia suwerenności państw, które padły ofiarą agresji zbrojnej.

2. WYPOSAŻENIE SIŁ ZBROJNYCH - SIŁY I ŚRODKI WALKI

2.1. Możliwości współczesnych środków walki

Współczesne wojny i konflikty zbrojne umożliwiają weryfikację współczesnych środków walki zarówno tych tradycyjnych, jak i nowo powstałych. Przystępując do ogólnej oceny tych środków, zaznaczyć wypada, że celowe jest oddzielne rozpatrywanie dwóch głównych, w zasadniczy sposób różniący się od siebie rodzajów broni: konwencjonalnej i jądrowej.

2.1.1. Broń jądrowa

Moc współczesnej amunicji jądrowej oraz liczba nagromadzonych pocisków, bomb i min stanowią groźbę zniszczenia nie tylko określonych państw, ale w ogóle życia na ziemi. Jednakże aktualnie nie jest możliwe bezkarne (tzn. bez jądrowej riposty) zaatakowanie nią nawet zaskoczenia.

Stąd też w pełni sprawdza się teza sformułowana ponad 30 lat temu, iż: *przeznaczenie broni atomowej polega nie na użyciu jej w czasie wojny, lecz na niedopuszczeniu do wojny*⁷. Główną więc funkcją tej straszliwej broni stało się dziś odstraszenie. Można więc zgodzić się z ogólną refleksją, że współcześnie *totalny wymiar broni jądrowej czyni ją zarówno totalnie niemoralną, jak i totalnie nieefektywną*⁸.

---

⁷ Beaufre, s.212.

⁸ Tamże, s. 198.

2.1.2. Konwencjonalne środki walki

Podstawową kategorią walki zbrojnej jest uderzenie. Rozróżnia się przy tym uderzenia wojsk i uderzenia ogniowe.

Uderzenia ogniowe wykonuje się środkami walki niekoniecznie w powiązaniu z ruchem wojsk. Polegają one na ostrzeliwaniu przeciwnika z różnych rodzajów broni.

Natomiast uderzenia wojsk polegają, najogólniej rzecz biorąc, na wykonaniu ruchu wojskami w rejon zajmowany przez przeciwnika, w połączeniu z łamaniem jego oporu i niszczeniem, zazwyczaj przy wsparciu ogniem.

Innymi słowy - uderzenie wojskami, to: połączenie ognia z ruchem wojsk.

Z powyższego wynika, że decydującą rolę odgrywają w walce zbrojnej środki ogniowe oraz środki ruchu wojsk.

Środki ogniowe - charakterystyka ogólna

Siłą napędową ciągłego postępu w technice wojskowej jest od czasu wynalezienia broni palnej dążenie do zwiększenia jej efektywności technicznej w zakresie siły niszczenia (rażenia), zasięgu (donośności) i celowości. Powstanie i doskonalenie każdego rodzaju broni prowokuje do poszukiwań odpowiedniej przeciwbroni.

Jednocześnie rozwój techniczny współczesnych środków rażenia zmienił całkowicie charakter i możliwości prowadzenia działań bojowych. Zwiększyła się znacznie precyzja rażenia celów oraz zasięg broni, osiągający np. u rakiet setki, a nawet tysiące kilometrów.

Należy przewidywać okres dominacji na polu walki rozmiarowo wielkich środków przenoszenia broni (pojazdów pancernych, samolotów i okrętów), łatwych do niszczenia przez kierowaną broń raketową.

Powyższe zmiany mogą okazać się korzystne dla prowadzenia obrony przez państwa małe i średniej wielkości.

Środki ruchu - charakterystyka ogólna

Zdolność ruchowa wojsk - w sensie transportowania żołnierzy i broni na polu walki - decyduje współcześnie nie tylko o możliwości wykorzystania skutków uderzeń ogniowych dla ostatecznego rozbicia i opanowania jego terytorium, ale w ogóle o możliwościach wykonania tych uderzeń.

Powszechna staje się opinia, którą potwierdza praktyka współczesnych konfliktów zbrojnych, że śmigłowiec bojowy zastępuje czołg, a śmigłowiec transportowy - transporter opancerzony. Zmiana rodzaju środków transportu wojsk i broni na polu walki z naziemnych na powietrzne wywołuje znaczne zmiany w sposobach walki wojsk lądowych. Następuje przejście wojsk lądowych z uderzeń wyłącznie na lądzie do wykonywania uderzeń powietrzno-lądowych.

W obronie państwa możliwość powietrzno-lądowego uderzenia wojsk agresora oznacza konieczność tworzenia obrony przestrzennej, tj. na całym terytorium.

2.1.3. Efektywność bojowa współczesnych środków walki

Oceniając efektywność bojową współczesnych środków walki można sformułować następujące wnioski:

1. Zmierzch dominacji ofensywnych środków walki zaczął się wraz z wprowadzeniem do uzbrojenia wojsk raketowej broni kierowanej.
2. Wysoka efektywność bojowa raketowej broni kierowanej stwarza wojskom lądowym możliwość skutecznego przeciwstawienia się w obronie zmasowanym uderzeniom pancerno-lotniczym.

3. Skuteczność współczesnych ogniowych środków przeciwpancernych ogranicza przydatność czołgu i transportera opancerzonego jako podstawowych środków ruchu wojsk lądowych na polu walki na korzyść transportu powietrznego, głównie śmigłowców.

4. Wprowadzenie do wyposażenia wojsk lądowych raketowej broni kierowanej - przeciwpancernej i przeciwlotniczej - oraz zastosowanie do transportu śmigłowców - radykalnie zwiększają rolę tego rodzaju wojsk na współczesnym polu waki.

5. Warunki naturalne naszego kraju oraz operacyjne przygotowanie terenu mogą w razie agresji bardzo ograniczyć efektywność nowoczesnych środków walki.

6. Obecnie państwo średniej wielkości posiada większą niż dawniej możliwość przeciwstawienia się agresji militarnej, gdyż współczesne środki zapewniające skuteczną obronę są wielokrotnie tańsze od środków ofensywnych.

2.2. Współczesne struktury sił zbrojnych

Rozważając problem struktury sił zbrojnych warto odwołać się do poglądów uznanych teoretyków wojskowości. Według gen. Skibińskiego⁹ *tworzenie struktur militarnych jest sztuką sił zbrojnych* według gen. płk. von Leecta¹⁰ - (najkrócej) przyszłość należy do armii o strukturze dwuczłonowej. W świetle tych poglądów oraz aktualnych trendów można więc przyjąć, że:

1. Wojnę przyszłości poprowadzi i rozstrzygnie armia "mała", zawodowa, ochotnicza, zmotoryzowana i opancerzona, wsparta na silnym lotnictwie. Będzie to armia uderzeniowa.

---

⁹ F. Skibiński, Rozważania o sztuce wojennej, WIH, 1990, s. 305.

¹⁰ Wg oprac. Wojskowe przyczyny klęski wrześniowej, Zeszyty historyczne nr 95/91 s. 10.

2. Armia "duża", pomyślana jako ciężka, mało ruchliwa masa, niejako "pospolite ruszenie", potrzebna będzie do wykorzystania zwycięstw armii uderzeniowej.

Późniejsze koncepcje teoretyczne i praktyczne (Fuller, De Gaulle, Liddel Hart, Guderian) były rozwinięciem koncepcji von Leecta.

Chociaż wspomniani wyżej autorzy patrzyli na przyszłą wojnę z pozycji mocarstwa, to jednak ich koncepcje można dziś odnieść również do państw małych i średnich. I rzeczywiście - w większości państw tego typu daje się zauważyć wyraźnie dwuczłonową strukturę armii, tj. wojska operacyjne i wojska obrony terytorialnej. Każdy z tych komponentów posiada pewne cechy charakterystyczne, których porównanie przedstawia tabela 1.

WOJSKA OPERACYJNE	WOJSKA OBRONY TERYTORIALNEJ
<ul style="list-style-type: none"> - mobilność - ciężkie, złożone uzbrojenie - złożona struktura i logistyka - elitarność - działanie w "nieznanym" terenie	<ul style="list-style-type: none"> - stacjonarność, ale i mobilność taktyczna - lekkie (przenośne), tanie i proste uzbrojenie - prosta struktura i logistyka - masowość - ścisłe połączenie działań z "ojcowizną" - lokalną administracją i infrastrukturą obronną.

Propozycje ilościowe, a także rola wojsk operacyjnych oraz wojsk terytorialnych są ściśle związane z rodzajem strategii militarnej państwa. Takie państwo - prowadzące politykę obronną - tworzy siły zbrojne niezbędne do zapewnienia sobie suwerenności i integralności terytorialnej.

3. BEZPIECZEŃSTWO PAŃSTWA

Przyjmujemy, że bez względu na epokę i ustrój, zachowaniem państwa na arenie międzynarodowej rządzą dwa dążenia odzwierciedlające fundamentalne interesy narodowe ¹¹.

Pierwsze - to wola przetrwania - zachowania własnej egzystencji i tożsamości, a także suwerenności terytorialnej.

Drugie - to rozwój i wzrost pozycji w otoczeniu.

Słowem, jest to dążność do przetrwania i samodzielnego rozwoju narodu w granicach określonego terytorium, czego nieodzownym warunkiem jest właśnie bezpieczeństwo.

3.1. Bezpieczeństwo militarne. Zagrożenie militarne

Współcześnie zarówno zagrożenie, jak i bezpieczeństwo rozważa się w wielu aspektach. Wymienia się zazwyczaj zagrożenie i bezpieczeństwo: polityczne, ekonomiczne, wewnętrzne, ekologiczne, psychospołeczne, militarne ¹².

Zagrożenie militarne - to możliwość zastosowania przemocy zbrojnej. Zawsze należy je rozpatrywać w kontekście innych zagrożeń i ich źródeł oraz w ścisłym związku z polityką. Zagrożenie militarne należy rozpatrywać w 3 postaciach:

- realne;
- potencjalne;
- hipotetyczne.

Głównym wyznacznikiem takiego podziału jest stopień prawdopodobieństwa zastosowania przemocy zbrojnej.

---

¹¹ J.H. Morgenthau, *Politics among Nations*, New York 1967, s. 4-14.

¹² *Metodyka, ocena i prognoza zagrożeń*, mat. z konwersatorium, AON, 1991.

Badając zagrożenia militarne (ich postacie) powinno się w odniesieniu do państwa (państw) zagrażającego agresją brać pod uwagę trzy grupy czynników:

a. stan i charakter sił zbrojnych, rozważane w kontekście potencjału wojskowego państwa.

b. historycznie ukształtowane właściwości państwa (narodu) - jego charakter, a w nim implikacje wynikłe z wielkości, położenia, preferowanego systemu wartości, itp.

c. politykę państwa w znacznych przedziałach czasu (jej stałe cele, stosunki, środki i sposoby).

Takie podejście do postrzegania zagrożeń ma szczególne znaczenie dla państw średniej wielkości.

3.2. Obronność państwa średniej wielkości

W opracowaniach teoretycznych wymienia się 5 różnych możliwości zagwarantowania sobie przez państwo bezpieczeństwa¹³, a mianowicie:

a. państwo może zawrzeć własnym siłom - co oznacza neutralność, izolacjonizm bądź wymuszone okolicznościami pozostawanie poza sojuszami.

b. państwo może zawrzeć polityczno-militarne sojusze.

c. państwo może być objęte systemem bezpieczeństwa zbiorowego.

d. państwo może się podporządkować mocarstwu i korzystać z jego "parasola ochronnego".

e. państwo może przystąpić do, pozostającej jeszcze w sferze iluzji, federacji światowej.

---

¹³ R. Vukadinovic, *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Warszawa 1920, s. 258

Jest to podział teoretyczny, zaś w politycznej praktyce mamy do czynienia z rozwiązaniami mieszanymi.

Bez względu na wybór, jakiego dane państwo dokona (czy też, do jakiego dokonania zostanie zmuszone), mamy do czynienia z relacją: bezpieczeństwo narodowe a bezpieczeństwo zbiorowe (międzynarodowe).

3.2.1. Sojusze polityczno-militarne

Państwa, szczególnie średnie i małe, poszukują zazwyczaj wzmocnienia swego bezpieczeństwa drogą zawierania sojuszy polityczno-militarnych, które w praktyce bywały znacznie bardziej efektywne niż systemy bezpieczeństwa zbiorowego.

Jednak - dotychczas - ani systemy bezpieczeństwa zbiorowego, ani sojusze polityczno-militarne nie zagwarantowały jeszcze nikomu pełni bezpieczeństwa. Takie stwierdzenie nie dowodzi lekceważenia systemów bezpieczeństwa i sojuszy - wręcz przeciwnie. Zdać sobie jednak trzeba sprawę z tego, iż dobrze przygotowane obronnie państwo jest - po pierwsze - znacznie bezpieczniejsze, a po drugie - wiarygodniejsze i bardziej jako aliant pożądane. Ma więc tym samym szanse na zawarcie korzystnych sojuszy.

3.2.2. Problemy obrony państwa średniej wielkości

Naczelnym problemem dla większości państw średnich pozostaje kwestia możliwości i celowości czynnego przeciwstawienia się mocarstwu bądź państwu dysponującemu zdecydowaną przewagą. Problem ten można ująć w trzech zasadniczych pytaniach:

- czy państwo średnie jest w stanie skutecznie przeciwstawić się zastraszaniu militarnemu lub agresji zbrojnej wielokrotnie przeważającego przeciwnika?

- czy celowe jest podjęcie czynnego oporu zbrojnego?

- co można osiągnąć (jakie cele) przez czynne przeciwstawienie się agresji?

Na żadne z postawionych pytań nie ma odpowiedzi prostej. Stwierdzić jednak należy, że suwerenne państwo **powinno** czy wręcz **musi** przeciwstawić się **każdej** agresji.

3.3. Środki obrony państwa - siła obronna

Współczesne ujęcie "siły obronnej" wygenerowane w AON nie odbiega zbyt daleko od "klasyki" Clausewitza. Porównanie tych dwóch podejść przedstawia tabela 2.

Tabela 2

CLAUSEWITZ	POGLĄDY WYPRACOWANE W AON
1. Obrona narodowa	1. Duch i wola narodu oraz jego obronne przygotowanie
2. Twierdza	2. Przygotowane obronnie terytorium
3. Sprzymierzeńcy	3. Sojusze
4. Naród	4. Wiarygodna strategia obrony
5. Powstanie ludowe	5. Siły zbrojne (wojska operacyjne i system obrony terytorialnej)

"Siłę obronną" państwa zwielokrotnić może trafnie dobrana i konsekwentnie realizowana strategia obronna.

4. GENEROWANIE STRATEGII OBRONNEJ

Strategia - to, najogólniej rzecz ujmując, teoria i umiejętność (praktyka) wykorzystania posiadanych środków dla osiągnięcia założonych celów.

4.1. Cele strategiczne państwa

Do celów uniwersalnych o dużym stopniu trwałości zalicza się¹⁴:

- przetrwanie struktury państwa;
- integralność terytorialna;
- niezależność polityczna;
- jakość życia społeczeństwa.

Cel główny strategii obronnej państwa, to jego suwerenność, niepodległość, integralność terytorialna i bezpieczeństwo narodu oraz możliwość działania instytucji państwowych.

4.2. Możliwe strategie

Spośród wielu możliwych strategii na szczególną uwagę zasługują:

- strategia odstręczenia;
- strategia obrony powszechnej.

4.2.1. Strategia odstręczenia

Skuteczne odstręczenie oznacza, że państwo posiada takie środki i sposoby, które w świadomości kierownictw innych państw (grup politycznych) uczyniłyby interwencję zbrojną (agresję) nieopłacalną lub wręcz niebezpieczną, ze względu na:

- nierealność osiągnięcia celów politycznych przy użyciu sił zbrojnych;

---

¹⁴ Por. *Taktyka zagraniczna państwa*, op. cyt. 65-66

- groźbę poniesienia strat oraz powstania trwałych niekorzystnych implikacji politycznych, militarnych i gospodarczych przewyższających wartość spodziewanych korzyści.

Odstręczenie tak rozumiane może z jednej strony odnosić się do konkretnych podmiotów stosunków międzynarodowych, z drugiej zaś - do zapobiegania wojnom i konfliktom w ogóle, i w tym kierunku zmierzają najnowsze koncepcje strategiczne Zachodu.

Podstawowym problemem w strategii odstręczenia jest jej wiarygodność, której gwarancję stanowią środki odstraszania.

4.2.2. Strategia obrony powszechnej

Powszechność obrony oznacza optymalne zaangażowanie i wykorzystanie do stawienia zbrojnego i niezbrojnego oporu wszystkich zasobów ludzkich i materialnych broniącego się państwa.

W obronie powszechnej zbrojny opór przybiera postać zarówno działań regularnych (siłami manewrowych i nowoczesnych wojsk operacyjnych oraz formacji terytorialnych), jak też działań nieregularnych (siłami terytorialnymi i w mniejszym stopniu operacyjnymi).

4.3. Jaka strategia obrony Polski?

Dla Polski można sformułować obecnie trzy najważniejsze cele polityczne:

- istnienie suwerennego państwa w obecnych granicach, funkcjonującego na zasadzie partnerstwa w układach międzynarodowych;
- wzrost pozycji Polski na arenie międzynarodowej;
- wejście do struktur Europy Zachodniej.

Strategiczne cele militarne RP są prostą konsekwencją jej celów politycznych. Głównym więc celem militarnym jest obrona naszego państwa przed zagrożeniami oraz skuteczne wsparcie jego polityki środkami wojskowymi.

Polsce zagrażać mogą dwa podstawowe typy konfliktów zbrojnych:

- konflikt zbrojny na dużą skalę (wojna) z klasycznymi cechami;
- lokalny konflikt zbrojny.

W tej sytuacji za optymalną można uważać strategię obronno-zaczepną, zespalającą działania wojsk operacyjnych z wysiłkami wojsk obrony terytorialnej, oraz zakładającą powszechny opór zbrojny w postaci działań regularnych i nieregularnych, połączony z powszechnym oporem niezbrojnym (m.in. w postaci samoobrony ludności).

4.3.1. Wymogi w odniesieniu do strategii obrony Polski

Doświadczenia wojenne, ogólna teoria walki i wojny oraz analiza przygotowań obronnych wielu państw umożliwiają sformułowanie podstawowych wymogów, jakie musi spełniać strategia dla osiągnięcia założonych celów. Są nimi:

- pewność i skuteczność obrony;
- elastyczność obrony;
- adekwatność koncepcji obrony;
- powszechność obrony;
- przygotowanie zawczasu terytorium;
- trwałość obrony - utrzymanie terytorium;
- ekonomiczność obrony;
- kompleksowość obrony.

W kontekście powyższego można przyjąć, że w obecnej i dającej się przewidzieć perspektywie polska strategia wojskowa (wojenna) byłaby strategią obronno-zaczepną z elementami powszechnej obrony narodowej.

5. SIŁY ZBROJNE - SPOSOBY TWORZENIA I WYKORZYSTANIA

5.1. Pojęcie systemu wojskowego

System wojskowy, to zespół środków, możliwości i działań militarnej dziedziny obrony państwa ¹⁵.

W warunkach Polski system wojskowy składa się z dwóch ściśle ze sobą powiązanych podsystemów: bojowego (operacyjnego) i wspierającego.

Podsystem bojowy obejmuje elementy bezpośrednio uczestniczące w działaniach zbrojnych.

Podsystem wspierający obejmuje elementy umożliwiające przygotowanie i funkcjonowanie tego pierwszego. Podsystem ten jest niejako pomostem łączącym podsystem bojowy z władzą, społeczeństwem i gospodarką państwa. Umożliwia on - w oparciu o regulacje prawne i decyzje naczelnych władz - przekształcenie zasobów ludzkich i materialnych państwa w siłę militarną.

5.2. Podstawowe wymogi tworzenia systemu wojskowego

Wymogi stawiane wobec systemu wojskowego są prostą implikacją wymagań stawianych strategii obronnej (por. pododdział 4.3.1.).

Aby system wojskowy spełniał te wymogi (czyli posiadał pożądane cechy) musi być tworzony według pewnych z góry określonych założeń.

---

¹⁵ Podobnie A. Beaufre, *Wstęp do strategii ...* op., cyt. s. 229.

5.3. Założenia systemu wojskowego

Głównymi elementami systemu wojskowego są: doktrynalne założenia sztuki wojennej, siły zbrojne i operacyjne przygotowanie obszaru kraju do obrony.

Przyszłe siły zbrojne o charakterze obronnym powinny się składać z dwóch różnych co do charakteru działań i możliwości bojowych komponentów: wojsk operacyjnych i wojsk obrony terytorialnej.

Obrona terytorialna jest tym elementem, który umożliwi elastyczność wojskowego reagowania na zagrożenia. Dotyczy to całego obszaru Polski - gdyż każdy rejon i każda granica będą w zasięgu natychmiastowego - liczonego w godzinach - reagowania sił obrony terytorialnej.

System wojskowy obrony Polski jest podstawowym elementem narodowego systemu bezpieczeństwa i jako taki może wносить niezbędny i pożądany przez innych partnerów wkład naszego państwa w tworzenie systemu bezpieczeństwa zbiorowego w Europie.

5.4. Problem liczebności sił zbrojnych Polski

Współcześnie dokonuje się kalkulacji liczebności armii, lecz coraz częściej w tych obliczeniach uwzględniane są wskaźniki jakościowe, takie jak poziom wyszkolenia, morale wojska, doświadczenie i sprawność organizacyjna.

W Polsce względy ekonomiczne, wymóg zastępowania ilości jakością stanów osobowych wojsk oraz limity uzbrojenia - pozwoliły na znaczną redukcję armii (do około 240 tys. żołnierzy). Proces ten nie jest jeszcze zakończony.

5.5. Pomysł "zawodowej, małej ale sprawnej armii" dla Polski

Wśród wielu poglądów na liczebność naszego wojska za negatywnie skrajny uznać należy pomysł "zawodowej, małej ale sprawnej armii". Tego poglądu nie podzielamy.

Uważamy, że zdolność Polski do zmobilizowania na wypadek zagrożenia i wojny wojsk operacyjnych i terytorialnych o łącznej liczebności ok. 1,5 mln żołnierzy, w połączeniu z obronnym przygotowaniem terytorium, będzie skuteczną gwarancją zniechęcenia innych państw do wywierania nacisku zbrojnego lub próby agresji. Jednakże istota mocy obronnej demokratycznego państwa tkwi w maksymalnym zaangażowaniu społeczeństwa i ono właśnie jest miarą naszych szans na zabezpieczenie sobie pokoju.

ZAKOŃCZENIE

Wyrażamy przekonanie, że założone cele niniejszych "Tez ..." zostały na miarę naszych możliwości osiągnięte. Zaprezentowany materiał zawiera wiele skrótów myślowych, niekiedy wręcz haseł, które mają zachęcić do głębszej refleksji i dyskusji. Odczuwalny jest w tej chwili brak pełnego, o charakterze monografii, materiału obejmującego teorię systemów obronnych (w tym systemu obronnego Polski w szczególności). Dlatego też te zagadnienia nie zostały podjęte.

Znajdujące się w opracowaniu luki, można wypełniać studiując wybrane pozycje z bibliografii. W pierwszej kolejności polecamy lekturę materiału studyjnego pt.: "Wybrane problemy obronności Polski". Dopiero jako uzupełnienie służyć mogą dzieła takich autorów, jak: I. Modelski, S. Mossor, F. Skibiński. Ponadto, bardzo ściśle do zagadnień podjętych w niniejszym opracowaniu przylegają prace teoretyczne z zakresu bezpieczeństwa pod kryptonimami: "Bezpieczeństwo", "Strategia", "Opcja" i "Gamma". Zleceniodawcą i dysponentem tych opracowań jest Departament Studiów Obronnych MON.

Poglądy i sugestie prezentowane w "Tezach ..." traktujemy jako punkt wyjścia do dalszych rozważań i dyskusji problemów związanych z bezpieczeństwem narodowym. Oczekujemy krytycznego i konstruktywnego podejścia do przedstawionego wycinka wiedzy.

BIBLIOGRAFIA

- Balcerowicz B., *Wybrane problemy obronności państwa, (Materiały do studiowania)*, wyd. AON, Warszawa 1994.
- Balcerowicz B., Marczak J., Pawłowski J., *Problemy strategii obrony Polski, (Opracowanie studyjne)*, wyd. MON, Warszawa 1993.
- Balcerowicz B., Rutkowski C., *Narodowa strategia wojskowa USA a problemy polskiej strategii, (Studium)*, wyd. AON.
- Babula J., Wojnarowski J., *Zakres systematyki teorii i praktyki sił zbrojnych*, ASG 1987.
- Beaufre A., *Wstęp do strategii. Odstraszanie i strategia*, Warszawa 1968.
- Bielecki R., *Pustynna burza*, Warszawa 1991.
- Bocheński A., *Rozmyślenia o polityce polskiej*, Warszawa 1987.
- Bodnar A., *Decyzje polityczne. Elementy teorii*, Warszawa 1985.
- Brzeziński Z., *Myśl i działanie w polityce międzynarodowej*, Aneks nr 50/88.
- Boucher J., *Broń pancerna w wojnie*, Warszawa 1958.
- Clausewitz C., *O wojnie*, Warszawa 1958.
- Chlebowski C., *Wachlarz*, Warszawa 1990.
- Filipowicz S., *O władzy grzechu i grzechach władzy*, Warszawa 1992.
- Däniker G., *Strategie des Kleinstaats*, Tranefeld 1966 Huber.
- Gerber J. *Praxis der alternativen Verteidigung*, Münster - Hamburg 1989.
- Goblirsch J., *Technotaktik 90*, Europäische Wehrjunde nr 6/77.
- Gotowała J., *Splątane wiraze*, Warszawa 1992.
- Grabski J.F., *Polska sztuka wojenna w okresie wczesnofeudalnym*, Warszawa 1959.
- Grudziński P., *Wiedza obronna jest niezbędna politykowi*, Polska Zbrojna nr 123/93.
- Jugosławska koncepcja wsienarodnoj obrony*, Belgrad 1970.
- Juszkiewicz R., *Bitwa pod Mławą 1939*, Warszawa 1987.

- Jurga T., *Obrona Polski 1939*, Warszawa 1990.
- Kaczmarek J., *Uderzenie i ogień*, Warszawa 1973.
- Kamiński A.Z., Kościuk L., *Rozpad ZSRR a bezpieczeństwo Europy Środkowej*, Warszawa 1992.
- Kozaczuk W., *Na peryferiach piekła*, Warszawa 1988.
- Koziej S., *Wizja polskiej doktryny obronnej u progu XXI w.*, AON 1990.
- Kulczycki R., *Metodologia studiów prognostycznych zagrożenia militarnego Polski*, AON, 1993.
- Konwencjonalne działania wojenne na SE TDW (według poglądów zachodnoniemieckich)*, Wojskowy Przegląd Zagraniczny, 1/82.
- Laszczykowski Cz., *Organizacja przed improwizacją*, Polska Zbrojna nr 129/93.
- Liddell Hart B.H. *Strategia. Działania pośrednie*, Warszawa 1959.
- Lisiewicz P.M., *Plan "Burza". Wysilek Armii Krajowej 1944-1945*, Warszawa 1990.
- Łepkowski W., *Zarys strategii wojskowej*, ASG. Warszawa 1984.
- Madejski A., Zieliński J., *Siły zbrojne Polski nowych wyzwań*, Warszawa 1992.
- Makowski A., Ilnicki M. *Region Bałtyku - zagrożenia i możliwości*, Polska Zbrojna nr 106/93.
- Marczak J., Skobel, Lewiński E., Gąsiorek K., *Obrona terytorialna w systemie obronnym Rzeczypospolitej Polskiej*, Myśl Wojskowa nr 3/93.
- Marczak J., *Zapory inżynieryjne i niszczenia na przyszłym polu walki*, ASG 1989.
- Miksche F.O., *Uwaga: broń atomowa*, Warszawa 1958.
- Milewski J., *Jaka armia, takie bezpieczeństwo*, Gazeta Wyborcza z 17.03.93.
- Moczulski L., *Wojna polska*, Londyn 1987.
- Modelski I., *Wojskowe przyczyny klęski wrześniowej*, Zeszyty historyczne 92,93,94,95. Paryż 1990, 91.

- Mossor S., *Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny*, Warszawa 1986.
- Moltke H., *Kriegslehre*, Berlin 1938.
- Mondrzycki Z., *Znaczenie makrostruktury funkcjonalno-przestrzennej w obronie*, Myśl Wojskowa nr 2/1993.
- Moralność i polityka*, Warszawa 1991.
- Nałkowski W., *Terytorium Polski historycznej jako indywidualność geograficzna*, Warszawa 1912.
- Napoleon, *Maksymy*, Warszawa 1983.
- Nożko K. *Walka o przewagę*, Warszawa 1985.
- Onyszkiewicz J., *Wychodzenie z "Szarej strefy"*, Polska Zbrojna nr 143/91.
- Obrona regionalna (terytorialna) w strategii obrony Polski (materiały z sympozjum)*, AON, Szt. Gen. 1992.
- Pawłowski J., *Przeciwnatarcie*, AON 1992.
- Piłsudski J., Rok 1920; Tuchaczewski M., *Pochód za Wisłę*, Łódź 1989.
- Piłsudski J., *Myśli, mowy i rozkazy*, Warszawa 1989.
- Piłsudski J., *Rok 1863*, Warszawa 1989.
- Pindel K., *Obrona Narodowa 1937-1939*, Warszawa 1979.
- Planowanie strategiczne*, Warszawa 1993.
- Piekarski H., *Walka radioelektroniczna*, Warszawa 1980.
- Polityka zagraniczna państwa*, Warszawa 1992.
- Pomian K., *Europa i jej narody*, Warszawa 1992.
- Ratajczak L. *Przezwyciężenie kryzysu militarnego Polski przed reformami Sejmu Czteroletniego*, Warszawa 1975.
- Schweizer Armee, Huber Verlag 1988.
- Skibiński W.D. (redakcja), *Strategia wojenna*, Warszawa 1964.
- Słownik podstawowych terminów dotyczących bezpieczeństwa państwa* oprac. zespołowe, wyd. AON, Warszawa 1994.
- Sokołowski W.D. (redakcja), *Strategia wojenna*, Warszawa 1964.

- Studium planu strategicznego Polski przeciw Niemcom Kutrzeby i Mosso-
ra*, Warszawa 1987.
- Simon J., *European security policy after revolutions of 1989*, Washington
1991.
- Slesor J., *Strategia zachodu*, Warszawa 1958.
- Stankiewicz w., *Ekonomika wojenna*, Warszawa 1970.
- Sikorski W., *Nad Wisłą i Wkrą*, Warszawa 1991.
- Schwarzkopf N., *Nie trzeba bohatera*, Warszawa 1993.
- Skrzyp J., Stańczuk S., *Elementy operacyjnego przygotowania terytorium
Polski*, AON, Warszawa 1992.
- Stahel A., Bucherer P., *Afganistan - Internationale Strategische Lage und
Sowietisierung Afganistan*, Huber-Frauenfeld 1987.
- Stolzman K.B. Partyzanika. Kamiński H., *Wojna ludowa*, Warszawa
1949.
- Szubański R., *Plan operacyjny "Wschód"*, Warszawa 1993.
- Świątnicki W., Świątnicki Z., *Bronie inteligentne*, Warszawa 1992.
- Targowski A., *Dogonić czas*, Warszawa 1993.
- Thayer Ch., *Guerillas und Partisanen. Wesen und Methodik der irregulären
Kriegsführung*, München 1964.
- Wayne M. Hall, *A theoretical perspective of air - land battle doctrine*,
Military Review 3/86.
- Wróblewski R., *Elementy teoretyczne planowania strategicznego obrony
narodowej*, AON 1992.
- Zabłocki E., *Wojska lotnicze i obrony powietrznej w systemie obronnym
państwa*, Myśl Wojskowa nr 3/93, s. 23-31.
- Zieliński J., *Armie sąsiadów Polski*, Warszawa 1993.

